

Cienas vērts piemineklis brīvībai – kāpēc Zedelgemas stāvstropam jāpaliek

Organizācijas "Daugavas Vanagi" atklāta vēstule Zedelgemas pašvaldībai tās dibināšanas 76. gadadienā Zedelgemas karagūstekņu nometnē 1945. gada decembrī.

Organizācija "Daugavas Vanagi" ar britu vadības atbalstu tika dibināta "Karagūstekņu nometnē 2227" Zedelgemā, 1945. gada decembrī, lai pārstāvētu un sniegtu savstarpēju atbalstu Latvijas karavīriem, invalīdiem un viņu ģimenēm. Kaut vēl dzīvi palikuši tikai daži no Zedelgemas leģionāriem, "Daugavas Vanagi" turpina darboties kā labdarības organizācija, kas ir atzīta vairākās jurisdikcijās visā pasaulē. Man ir tas gods būt par šīs organizācijas pašreizējo priekšsēdētāju.

Ilustrācija 1: Latvijas stāvstrops brīvībai

Slēgta ekspertu grupa ir sniegusi ieteikumu Zedelgemas pašvaldībai, ka piemineklis "Latvijas stāvstrops brīvībai" ir jānoņem, jo tas esot nepiemērots. Dotais iemesls - daži vīri šajā nometnē esot bijuši iesaistīti kara noziegumos.

Vienīgais latvietis nometnē, par ko līdz šim zinām, kurš rietumos bija notiesāts par kara noziegumiem ir Viktors Arājs, kurš tur slēpās zem segvārda. Paši latvieši viņu denuncēja un par viņu ziņoja britu nometnes sargiem. Bija varbūt 50-70 citi, kas varēja būt arī kautkādā veidā iesaistīti. Mēs, latvieši, tagad to pētam, kā prioritāti. Salīdzinot ar kopējo latviešu skaitu nometnē – 11 727 - šī ir ļoti maza minoritāte.

Piemineklis nav nepiemērots. Tieši pretēji. Tas ir ļoti piemērots, vienkārši tā, ko tas simbolizē latviešiem, dēļ. Latviešu, kuri bija no savām mājām atrauti, brutalizēti, nogalināti, traumatizēti. Tā dēļ, kas viņiem tika nodarīts un to lietu dēļ, kas viņiem bija jādara karā. Viņi atrada pagaidu drošu mītni Zedelgemā – uz īsu laiku, kur atpūsties, atgūt saprātu un elpu pirms varēja atkal atsākt savas dzīves. Daži pēc tam lidoja augsti. Un rietumos, šie izdzīvojušie varēja atkal būt brīvi latvieši, kas nebija iespējams tiem, kam nācās, diemžēl, pārdzīvot pusgadsimteni apspiestības, kas sekoja Otrā pasaules kara beigām okupētajā dzimtenē, kas bija bijusi neatkarīga pirms Staļina un Hitlera tumsības laikiem.

Katra pilsēta ir pelnījusi savu brīvības pieminekli, un es uzskatu, ka šis konkrētais piemineklis ar uzrakstu, kas apraksta mūsu diasporas ceļojumus pa visu pasauli un tad eventuālo atgriešanos mājās – es pats esmu daļa no šī stāsta - ir piemērots un cienījams. Piemineklis ir skaists un iedvesmojošs simbols saiknei, ko starp Latviju un Zedelgemu izveidoja Otrā pasaules kara bēdīgie un asiņainie notikumi.

Dialoga nepieciešamība

Līdz šim sabiedrisko diskusiju par Stāvstropu raksturo diskursa vienpusība. Tas ir žēl. Nesenā Apvienotās Karalistes laikrakstā Izraēlas prezidents Īzaks Hercogs rakstīja par krīzi, ar kuru saskaras demokrātijas, ka "*ekstrēmisti kliež skaļāk nekā mērenie un viltus ziņas ceļo ātrāk nekā patiesība*". Viņš uzsver nepieciešamību atjaunot ticību dialoga priekšrocībām. Tieši šajā cerībā uz dialogu un lai pārstāvētu balsis, kas līdz šim nav dzirdētas, es rakstu šo vēstuli.

Īpaši vilies esmu par to, ka Latvijas Okupācijas muzejs, kas bija Zedelgemas pašvaldības partneris un pusi no pieminekļa izmaksas veidoja no privātiem ziedojumiem, netika uzaicināts piedalīties ekspertu komisijā, kas sniedza savus ieteikumus. Okupācijas muzejs ir valsts akreditēta iestāde, kuras pienākums ir objektīvi dokumentēt trīs Latvijas okupācijas: padomju, nacistu un padomju reokupāciju. Muzeja apmeklējums ir daļa no Latvijas diplomātiskā protokola un muzeju oficiālās vizītes apmeklējumi daudzi ārvalstu vadītāji un diplomāti. To darīt atteikušās tikai Ķīna un Krievija.

Refleksīvā kontrole

Esmu pateicīgs Apvienotās Karalistes bijušajam aizsardzības valsts sekretāram Liamam Foksam, kurš nesenā rakstā skaidroja VDK taktiku, ko sauc par 'refleksīvo kontroli' — metode, kas ir balstīta uz padomju laika jēdzienu "maskirovka" jeb militārā maldināšana: *"īpaši sagatavotas informācijas nodošana partnerim vai pretiniekam, lai liktu viņam brīvprātīgi pieņemt iepriekš noteiktu lēmumu, ko vēlas darbības ierosinātājs"*. Sociālajā mijiedarbībā to varētu saukt par "gaslighting", un šī pieeja ir pamatā pašreizējām Krievijas hibrīdkara iniciatīvām.

Labs 'refleksīvās kontroles' nesens piemērs ir prezidenta Vladimira Putina šī gada 9. decembra paziņojums, ka Austrumukrainā notiekot "genocīds". Paziņojuma mērķis ir, lai noteiktu toni iespējamam Krievijas iebrukumam Ukrainā. Protams, to par satriecoši cinisku dezinformācijas gabalu padara tas, ka Krievijas Federācija ir Padomju Savienības pēctece, kas 20. gadsimta 30. gados Ukrainā patiešām veica genocīdu. Krievijas/padomju vēsturē ir neskaitāmi citi 'refleksīvās kontroles' taktikas piemēri, vai tas būtu padomju ārlietu ministra Molotova apgalvojums 1939. gadā, ka padomju lidmašīnas nevis bombardēja Helsinkus, bet gan ar gaisa transportu pārvadāja maizi badā izsalkušajiem strādniekiem, vai ciniskā "Katiņas lieta", kurā bijušie vācu karavīri tika tiesāti Nirnbergā par lielu kara noziegumu, par kuru visa pasaule jau zināja, ka to pastrādājusī padomju vara.

Lielā mērā mākslīgi ražotais satraukums pret pieminekli "Latvijas stāvsstrops brīvībai" labi iekļaujas "refleksīvās kontroles" doktrīnā. Varētu domāt, ka Krievijas Federācijas Ārlietu ministrijai (ĀM) būtu svarīgākas lietas par ko domāt, nekā neliels piemineklis Beļģijas provinces pilsētā, taču kopš pieminekļa atklāšanas tā šim tematam ir veltījusi divus preses brīfingus. Brīfingiem sekoja vēstules un raksti no grupējumiem, kas saistīti ar Krievijas ĀM, kam sekoja kampaņas, kas tika izplatītas, izmantojot ekstrēmistu tīmekļa vietnes, arī rakstu sērija, kas bija pilna ar vēsturiskām neprecizitātēm dažādās publikācijās un, visbeidzot, ekspertu grupa 2021. gada novembrī, aptraipīšana ar kara noziedznieku iesauku gandrīz 12 000 nevainīgu veterānu, kas piedzīvojuši briesmas un šausmas Austrumu frontē, iesaukti pret pašu gribu cīnīties par Hitlera pret ienaidnieku, ko viņi uzskatīja par vēl sliktāku. Rietumu sabiedrotie viņus izglāba. Zedelgemā bija auksti un apstākļi grūti – nometnē bija 700 latviešu kara invalīdu un gandrīz simts latviešu tur zaudēja savas dzīvības. Bet tomēr tas bija drošs patvērumš, svētnīca.

Ekspertu panelis sniedza ieteikumus, kas, manuprāt, ir nepārdomāti un ko es nožēloju. Katrā solī Krievijas Federācijas Ārlietu ministrija sniedza savas vēstures versijas, publicitāti, ieviesa savu darba kārtību, kā arī publisko dialogu stūrēja tā, lai nodrošinātu "refleksīvu kontroli".

Manuprāt, visnožēlojamākais, bet arī ko var novērot agrāk līdzīgās reizēs Padomju mēģinājumos apmelnot savus ienaidniekus, kā arī iegūt politiskas uzvaras, ir sekojoši:

1. Vēstures falsifikācija, lai paslēptu pašu noziegumus
2. Holokausta tēmas nepareiza izmantošana, tādā veidā rādot necieņu upuriem un pārdzīvojušiem
3. Pretinieku un upuru kā mežoņu atspoguļošana, kuri tā dēļ pelnījuši okupāciju un vergošanu.

Tādēļ ir vajadzīgs detalizēts ieskats Latviešu leģiona un nometnes vēsturē, kā daļa no debates par pieminekli. Mana šī vēstule ir mans ieguldījums šajā debatē.

Latvija kā daļa no "Asinszemēm"

Latvija bija daļa no nāves ielejas starp Berlīni un Maskavu, ko tik labi aprakstījis Timotijs Snaiders savā grāmatā "Asinszemes". Latvija kļuva par asinszemju daļu pēc Hitlera-Staļina pakta 1939. gadā (pazīstams arī kā Molotova-Ribentropa pakts). Pakts ļāva nacistiskajai Vācijai un Padomju Savienībai kopīgi iebrukt Polijā, atzīmējot panākumus ar kopīgu uzvaras parādi Brestā 1939. gada 22. septembrī. Nacistu un Padomju vara, kamēr bija sabiedrotie, noslepkavoja aptuveni 200 000 poļu un kopīgi koordinēja Polijas tautas apspiešanu, rīkojot tagad bēdīgi slavenās NKVD un Gestapo konferences.

Hitlera-Staļina pakts arī deva padomju varai brīvas rokas iebrukt un okupēt Somiju, Baltijas valstis un Besarābiju (tagadējā Moldova) 1939. un 1940. gados. Daļa no darījuma bija komercpakts, Vācijas un Padomju Savienības tirdzniecības līgums, kas apgādāja nacistus ar izejvielām. Tātad var droši teikt, ka Padomju Savienība, kā tuvs Hitlera sabiedrotais, nodrošināja naftu un tēraudu tankiem, kas

Ilustrācija 3: Padomju un nacistiskās Vācijas virsnieki draudzīgi sarunājās tikko okupētajā Polijas pilsētā Brestā, 1939. gada septembrī

1940. gada 10. maijā iebruka Beļģijā. Tikai dažas nedēļas vēlāk, 1940. gada jūnijā, Latviju un pārējās Baltijas valstis okupēja padomju vara, kamēr nacistiskā Vācija nodrošināja politisko aizsegu.

Latvijas valsts demontāža, masu slepkavības, spīdzināšana, deportācijas uz Gulagu un vērienīga apspiešana bija padomju Baigā gada zīme no 1940. līdz 1941. gadam. Padomju vara nelegāli iesauca Latvijas armijas karavīrus Sarkanajā armijā un nošāva 280 latviešu virsniekus, tāpat kā Padomju vara darīja ar Polijas virsniekiem, savukārt nosūtot uz gulagu vēl 560 virsniekus, no kuriem mazāk nekā katrs sestais, 90 vīrieši, atgriezās savās ģimenēs. 1941. gada vasaras sākumā Latvija padomju varā kļuva par asinslauku, vienā naktī aizveda 14 000 latviešus (galamērķis Sibīrija) un, atkāpjoties, cietumos ieslodzītos nošāva.

Terors, protams, nebeidzās, kad 1941. gada jūlijā iebruka vācieši.

Sekojošā vācu okupācija atnesa vēl citas šausmas: ložu Holokaustu, kas Latvijā tika īstenots no 1941. gada jūlija līdz 1942. gada martam. Pēc Andreja Ezergaiļa, izcilākā Holokausta Latvijā vēsturnieka teiktā, šajā periodā tika noslepkavoti gandrīz 90 000 ebreju. Slepkavībā piedalījās arī daži latvieši, īpaši bēdīgi slavenā Arāja komandieru vienība, aptuveni 300-1000 vīru, kas izraisīja 26 000 nāves gadījumu. Nav nozīmes, ka tas tika darīts pēc vācu pavēles: latvieši to darīja. Nacisti arī ieviesa koncentrācijas nometnes, apcietināja, spīdzināja un slepkavoja kara gūstekņus un režīma pretiniekus.

Padomju vara, atgriežoties 1944. gadā, arī, atkal, nelegāli iesauca padomju armijā Latvijas jauniešus. Aplēses svārstās no 50 līdz 100 000, no kuriem ļoti augsts procents bija kritušo. Tas arī bija kara noziegums. Sarkanā armija Latviju atstāja tikai 90. gadu vidū.

Ilustrācija 2: Snaidera "Asinszemes"

Latviešu leģiona vēsture

Ilustrācija 4: Latviešu leģionāri Zedelgemā

Pēc katastrofiskās militārās neveiksmes Staļingradā vāciešiem bija steidzami nepieciešami cilvēku resursi. Lēmums par Latviešu leģiona izveidi tika pieņemts 1943. gada sākumā. Nacistiskās varas iestādes paziņoja par visu Latvijas kaujas vecuma vīriešu (visi vīrieši dzimuši no 1906. līdz 1928. gadam) iesaukšanu, kas bija Hāgas konvencijā skaidri aizliegts kara noziegums. Iesaukšana notika, sākot ar 1943. gada pavasari – vairāk nekā gadu pēc masveida ebreju slepkavību beigām Latvijā. Pēdējais iesaukšanas vilnis, gandrīz visi pusaudži, notika 1944. gada rudenī.

Viņi tika savākti un nosūtīti uz Pomerāniju, tagadējās Polijas teritorijā. Varēja būt līdz 40 000 tur no Latvijas nosūtītu vīriešu un zēnu. No tiem apmēram puse izdzīvoja un nokļuva rietumos un vairākums, 11 727, atrada pagaidu mājvietu pēc austrumu frontes slepkavībām, nāves un traumām, tieši Zedelgemā.

Lai gan ir taisnība, ka daži latviešu jaunieši 1941. un 1942. gadā brīvprātīgi pieteicās cīņā ar Sarkanu armiju, viņus to darīt pamudināja zvēribas pret tuviniekiem. Lai gan viņi ķērās pie ieročiem vācu vadībā pret padomju varu, ar visu tur iesaistīto, tie veidoja tikai 15-20% karojošo vīru. Šie karavīri parakstīja līgumus uz 6 vai 12 mēnešiem, kas tika laužti, kad līgumam paredzētais laiks bija beidzies. Kad viņus pēc 12 līdz 18 mēnešiem pārcēla uz leģionu, tie vairs nebija brīvprātīgie.

Latviešu leģionāri atradās SS pakļautībā, bet nebija SS sastāvā. SS turējās pie saviem rases kritērijiem un ne-ģermāņu vienības neskaitījās, kā daļa no SS. Vāciskos nosaukumos slēpās šī atšķirība: "SS-Division" mēdza būt ar ģermāņu sastāvu un "Division der SS" mēdza būt nevācu sastāvā bet ar vāciešu SS-niekiem vadojošos posteņos.

Viena no abām Latviešu leģiona divīzijām (19.) palika Kurzemes ielenkumā, bet otra (15.) tika nosūtīta uz Pomerāniju, it kā uz mācībām, bet tika nosūtīta uz fronti un nokļuva cīņā ar kaujās norūdīto un labi apgādāto Sarkanu armiju Polijā un Austrumvācijā, kur mūsu vīriem trūka ieroču, aprīkojums, apmācība un apgāde. Karavīriem bija jātiek galā ar sniegu puteņiem un milzīgu pārspēku.

Kauju aprakstus esmu izlasījis un kaujas lauki bija pilnīgas asinspirtis. Kaujas bija tik baigas, ka pat pulku mācītāji un sanitāri rokās paņēma tanku dūres un ieņēma savas vietas ierakumos. Ne viena, nedz otra puse neizvairījās no šausmām.

Eventuāli, pateicoties vēsam prātam un iedvesmojošai vadībai, ko izrādīja latviešu virsnieki, piemēram, pulkvedis Vilis Janums, viņi uzvarēja savu brīvības skrējieni uz Rietumiem prom no Sarkanās armijas, kam bija nolūks viņus nokaut. Prasmīgi manevrējot un nepaklausot vācu pavēlēm, daļa no šiem karavīriem izdevās izbēgt no nacistiem un padoties Rietumu sabiedrotajiem pie Šverīnas un tālāk uz dienvidiem, pie Elbas pie Guterglukas.

Kara noziedznieki

Par Waffen-SS 'tēvu' dēvētais kara noziedznieks, Gotlobs Bergers, bija atbildīgs par "ārzemju" Waffen-SS vienību izveidi, kas Latvijā ietvēra piespiedu iesaukšanu, draudot ar nāvessodu. Viņš ir vislabāk pazīstams ar cinisko citātu "*Für jeden Fremdvölkischen, der fällt, weint keine deutsche Mutter*" (Par katru nevāciešu karavīru, kurš mirst, neviena vācu māte neraud).

Ilustrācija 5: Ādolfs Akss

Latviešu divīzijas vadībā nebija latviešu, jo vadošos amatos iecēla tikai vācu partijas biedrus. Šie noziedznieki netika internēti Zedelgemā un lielākoties atgriezās savās mājās pēc kara, dzīvodami mierā un pārpilnībā. Viņi pilnībā izpildīja savus norādījumus novietot frontes līnijā nevāciešus, kā rezultātā tika iegūts šausminošs upuru skaits. Bēdīgi slavenākais no šiem SS vadītājiem, ironiskā kārtā, bija no Beļģijas: Ādolfs Akss, dzimis Moeskroenā un mācījies Briselē, kas bija SS biedrs praktiski no paša sākuma. Akss entuziasms par latviešu, nevis vāciešu nostādīšanu ugunsliņijā bija vainojams tūkstošiem latviešu dzīvību zaudēšanā. Par viņa drosmi nacisti viņu apbalvoja ar Bruņinieka krustu. Šī medaļa ir notraipīta ar latviešu asinīm.

Cīņā leģionāri atkārtoti kļuva par padomju kara noziegumu upuriem. Sarkanās armijas sagūstītie, ja ne noslepkavoti uz vietas, uz daudziem gadiem tika nosūtīti uz Sibīriju. Ir desmitiem stāstu par Sarkanās armijas veikto ievainoto latviešu karavīru un karagūstekņu slepkavību.

Piemēram, pēc kaujas pie Mozuļu muižas 1944. gada jūlijā, padomju tanki iebruka lazaretē un vienkārši pārbrauca pāri tur guļošajiem latviešiem. Nākamajā dienā pēc slaktiņa gaisa izlūki identificēja vairāk nekā 300 kopā izlikto vīriešu liķus. Simtiem latviešu karavīru un RAD (Reichsarbeitsdienst – darba dienesta) studentu tika noslepkavoti padomju varas organizētās nogalināšanas akcijās tagadējās Polijas teritorijā.

Pēc kara, dzīvojot Rietumos, leģionāri un it īpaši tie, kas bija vadošās lomās trimdas latviešu organizācijās, bija pakļauti dezinformācijai, ko par viņiem izplatīja Padomju Savienība. Šo dezinformāciju labprātīgi izplatīja viņu darbu veicēji un aģenti Rietumos. Mērķis bija panākt “asociācijas vainu” par kara noziegumiem, ko 1941.–1942. gadā veica nacisti, lai gan leģions tika izveidots tikai 1943. gadā un lielākā daļa Zedelgema leģionāru tika iesaukti 1944. gadā. Šis vecais Hruščova triks tagad ir atkārtots rakstos dažādos izdevumos sakarā ar Zedelgemu, tikai šoreiz Putina kunga vārdā.

Leģionāru attieksmi pret kara noziedzniekiem vislabāk ilustrē viņu attieksme pret asinīm notraipīto Viktoru Arāju. Jau kopš kara beigām, Viktora Arāja noziegumi pret cilvēci ir bijuši izmantoti Latvijas un latviešu reputācijas graušanai. Arājs kara beigās atradās Dānijā un vēlāk slēpās Zedelgema nometnē ar viltus vārdu: “Ābele”. Ar prieku varu konstatēt, ka latviešu leģionāri par viņu ziņoja britu varas iestādēm, lai viņu varētu apcietināt, nevis vienu, bet divas reizes, divās dažādās britu vadītajās karagūstekņu nometnēs, tostarp jūsu nometnē 2227 Zedelgemā. Tāda bija attieksme lielākai daļai Zedelgema latviešu. Arāju aizveda briti, taču viņš aizbēga un izvairījās no tiesas līdz 1975. gadam.

Ilustrācija 6: Viktors Arājs britu apcietinājumā, pēc tam, kad Latviešu leģionāri par viņu ziņoja britu vadībai. Foto: no Apvienotās Karalistes

Pašlaik tiek lēsts, ka 50–70 no gandrīz 12 000 internētajiem Zedelgemā varētu būt bijuši Arāja bandas daļa, kas ir varbūt **puse no viena procenta** gūstekņu. Man žēl, ka starp Zedelgema leģionāriem varēja atrast arī kādu no Arāja bandas biedriem, jo jebkāda latviešu asociācija ar nacistiem un Holokaustu mani līdz dvēselei rieb. Šie vīri (un nav vēl skaidrs, cik lielā mērā pret viņi ir zem jautājumu zīmes un kāpēc) taču nekādā veidā nedefinē ne leģionu, ne nometnes iemītniekus kopumā. Interesanti, cik procentu no Beļģijas nometnēs turēto padomju karagūstekņu bija piedalījušies nelegālajās okupācijās Polijā, Somijā vai Baltijas valstīs vai bijuši iesaistīti NKVD noziegumos pret cilvēci? Jājautā, vai latvieši šeit tiek vērtēti pēc cita standarta, un kāpēc? Pēc visiem šiem gadiem, mums ir jānodrošina, ka visi tiktu vērtēti pēc tā paša standarta, lai nodrošinātos pret divkosību.

Pieminekļi

Atliek vien palasīt kārtējos Krievijas ĀM preses brīfingus pēdējos pāris gados, lai saprastu, ka viņi it kā ir apsēsti ar pieminekļiem – katrs brīfings kaut kur aptver kādu pieminekli. Latvijas iedzīvotājiem taču nekas cits neatliek, kā būt tolerantākiem un mazāk apsēstiem.

Kad 1991. gada augustā Latvija beidzot atguva neatkarību, Krievijas/Padomju okupācijas karaspēks neatstāja Latviju. Tas palika līdz 1994. gada 31. augustam. Krievija draudēja ar ekonomisko blokādi

un atteicās izvērt savus karavīrus, kamēr Latvijas valdība nebūs apsolījusi, ka visi padomju pieminekļi tiks neskarti. Nav labāka piemēra totalitārisma stagnācijai un nespējai joprojām atzīt savus noziegumus. Šī iemesla dēļ Latvijā ir palikuši vairāk nekā 300 padomju pieminekļu, ārpus tiem, kas atrodas kapsētās. Katrs no šiem pieminekļiem slavina padomju okupāciju un dara visu iespējamo, lai novērstu uzmanību no padomju terora un padomju kara noziegumiem.

Latvijas stāvstrops brīvībai, toties, simbolizē tikai brīvību no tirānijas un vēlmi atgriezties mājās.

Tās visu laiku ir bijušas universālas tēmas visiem iesauktajiem karavīriem, taču šeit vēl dzīvā atmiņā uzcelts pieminekļis brīvībai un neatkarībai, atpestīšanai, jaunai rītausmai, latviešu tautas

Ilustrācija 8: Leģionārs Laimonis Ceriņš Latvijas stāvstropa brīvībai atklāšanā Zedelgemā

turpinājumam pēc tik daudz mūsu asiņu zaudēšanas no vācu vai padomju rokas. Zedelgema pilsēta bija mūsu vārti uz turpmāko dzīvi – tur aiz dzeloņdrātīm esošo vīriešu mazbērniem un bērniem, lai viņi atkal varētu dzīvot. Es tagad pārstāvu tos pēctečus un vēl tos dažus, kas šodien palikuši dzīvi, piemēram, Laimonis Ceriņš, ilggadējais un ļoti mīļtais Daugavas Vanagu goda priekšsēdētājs, kurš iestājās Daugavas Vanagos Beļģijas zemē, kādā Zedelgema būdā un bija klāt Latvijas stāvstropa atklāšanā. Pieminu arī aizgājēju, kā piemēram Imants Balodis, kurš tika iesaukts leģionā 16 gadu vecumā, atradās Zedelgemā un nomira pirms dažām dienām, šī gada 8. decembrī.

Viņi, un tagad mēs, apvienojām latviešu tautu trimdā un tagad diasporā - izkaisītā katrā zemeslodes nostūrī. Tomēr padomju vara neatlaidīgi mēģināja nomelnot mūsu vārdu ar savu dezinformāciju, meliem un patiesības sagrozījumiem. Šeit nu atkal tas atkārtojās. Lai mūsdienu Krievijas uzmanības novēršanas taktika mūs nenovērstu no tā, ko mums, latviešiem, nozīmē šis pieminekļis. Zedelgema latviešiem nozīmēja cerību: izdzīvošanu, jaunu sākumu, atmodu. Tā nozīmēja brīvību no

totalitārisma, brutalitātes un izsūtīšanas, ko cieta tik daudzi mūsu līdzcilvēki mājās, no kurām bijām šķirti padomju laikā. Tagad ir laiks iekļauties, saprasties, stāties kopā pret viltus ziņām un meliem. Savienosimies draudzīgi un neļausim, lainiecīga nometnes iedzīvotāju daļa aptraipītu vai aizēnotu šī pieminekļa nozīmi. Arāja un viņa komandas nedarbi bija šausmīgi un riebi. Arāja un viņa komandas nedarbi bija šausmīgi un riebi. Es bez ierunas nostājos pret tiem. Kaut viņi nebūtu bijuši latvieši – bet, diemžēl, tā bija.

Ilustrācija 9: Piemineklis "Malgré-nous" piemiņai Mulhausā

Visas šīs tēmas ir bijušas tikpat svarīgas citiem Otrajā pasaules karā nelegāli iesauktajiem karavīriem, piemēram, "Malgré-nous" - 130 000 nelegāli iesauktajiem franču jauniešiem no Elzasas un Mozeles. Tāpat kā latviešiem, arī Malgré-nous bija jāvālcā vācu formas tērpi, bija liels upuru skaits un esot padomju gūstā viņi līdz pat desmit gadiem pavadīja koncentrācijas nometnēs.

2010. gadā Francijas prezidents Nikolā Sarkozy paziņoja, ka "Malgré-nous nav nodevēji", bet gan "nacisma upuri... patiesa kara nozieguma upuri". Sarkozy sacīja: "Šo vīru traģiskais liktenis ir daļa no mūsu nacionālās vēstures, mūsu kolektīvās atmiņas, un viņu sāpes ir pelnījušas izpratni un cieņu."

Ilustrācija 10: Piemineklis "Malgré-nous" piemiņai Sarreguemines

Šo cieņu šodien izrāda pieminekļi Francijā un Krievijā. Mulhouse un Sarreguemines ir pieminekļi Malgré-nous. Širmekā, netālu no Strasbūras, atrodas Elzasas-Mozeles memoriāls, muzejs, kas daļēji veltīts stāstam par nelegāli iesauktajiem. Krievijā, Radas mežā, var atrast arī memoriālu Malgré-nous (saite uz filmu šeit).

Ilustrācija 11: Ieraksts Mulhausā

Šis piemineklis atrodas pie Tambovas koncentrācijas nometnes, kur padomju cietsirdības un sliktas izturēšanās dēļ tika nogalināti tik daudzi Malgré-nous karagūstekņi.

Nav pamata izturēties pret Zedelgemas pieminekļa savādāk nekā Elzasas pieminekļiem. Arī pret nelegāli iesauktajiem latviešu leģionāriem nevajadzētu izturēties savādāk nekā pret nelegāli iesauktajiem franču karavīriem.

Latvija un Beļģija

Latvija un Beļģija ir sabiedrotie. Kā sabiedrotie un, saskaroties ar Krievijas draudiem Eiropai un NATO, mēs nedrīkstam pieļaut, ka mūsu domāšana ir gan ierobežota, gan Krievijas "refleksīvās kontroles" doktrīnas vadīta.

Lai atspoguļotu mūsu valstu spēcīgo partnerību un mūsu kopīgo pieredzi piedzīvojot zvērīgo režīmu, kas sekoja Hitlera-Stalīna pakta rezultātā notikušajām okupācijām, piemineklim būtu jāpaliek kā cienīgam simbolam netaisnīgo laiku sekām. Piemineklis iestājas pret tirāniju, tostarp nacistu tirāniju.

Tātad, kāda ir nozīme Zedelgemai šiem latviešu vīriešiem un arī Latvijai 2022. gadā?

Tā ir latviešiem nozīmīga vieta. Tā ir vieta, kur latviešu puisi un vīri deva zvērestu veidot organizāciju, kas rūpēsies par saviem slimajiem, uzturēs sakarus, uzturēs dzīvu latviešu tautu un kultūru trimdā: kur varētu dziedāt latviešu dziesmas, dziedāt par Latvijas brīvību un neatkarību, ko mums tik ilgi pēc tam liedza padomju okupācija. Zedelgema bija sākums klejotumam apkārt pasaulei, no kā daži latvieši tikai tagad atgriežas mājās. Zedelgema bija tā vieta, kur atkal varējām būt latvieši pēc totalitārisma šausmām: nacistiskā Vācija, Padomju Savienība; Hitlers vai Staļins; Jaunuma brāļi. Un bija daudzas citas tautas, kas arī pēc kara atrada pagaidu mājvietu Beļģijā, piemēram, ukraiņi, lietuvieši, igauņi. Tā ir kopīga vēsture, kas ir jāpiemin.

Zedelgema ir nozīmīgs piemiņas simbols Latvijas karavīriem, milzu vairākumam, kuru vienīgā vaina bija būt kauju dalībniekiem, lielāki daļai pret viņu pašu gribu. Viņi tika izraidīti no savām mājām un atdalīti no ģimenēm uz visu atlikušo mūžu, jo pēckara politikas dēļ nevarēja atgriezties dzimtenē. Fanātiskie nacisti šos latviešu vīrus bija mēģinājuši atstāt priekšpozīcijās, lai tie kristu viņu vietā, draudot ar nāvessodu, ja tie nesekotu pavēlei. Tā dēļ savas dzīvības zaudēja ārkārtīgi liels skaits leģionāri.

Iespējams, tur bija 50 vai 70 vīriešu, kas bija agrāk bijuši iesaistīti kara noziegumos, protams, vācu vadībā. Skaidrs, ka ir vajadzīgi papildus pētījumi par to, ko paveica šis nelielais ieslodzīto procents Zedelgemā. Es apņemos meklēt dokumentos, arhīvos un tālāk pētīt, lai noskaidrotu mums zināmos faktus un precizētu vēsturiskos aprakstus.

No paša sākuma Padomju Savienība, un tagad Krievija, izvēlējās izveidot Latviešu leģionu par īpašu ienaidnieku. Ne jau tāpēc, ka leģions būtu bijis iesaistīts itkā kara noziegumos, bet tāpēc, ka šiem karavīriem izdevās izvairīties no viņiem paredzētā likteņa un viņi pieņēma lēmumu turpināt cīņu par brīvu Latviju trimdā, tādā veidā pierādot, ka Padomju vēsture sastāv no meliem vien.

Tas, ko izdarīja padomju vara un nacisti pret latviešiem Pomerānijā, ir vienkārši šausmīgi un tie vīri un zēni, kuri gāja cauri Zedelgemai, simbolizē cilvēku spēju izdzīvot gandrīz vai neapstākļos. Joprojām daudz ko nezinām par šo periodu, taču leģionāri ir tikpat upuri kā viņu kolēģi Beļģijā, Francijā un citās okupētajās valstīs.

Piemineklim "Latvijas stāvstrops brīvībai" būtu jāpaliek, kā apliecinājumam viņu ciešanām, un visu ciešanām, kas tikai ierauti šajā izmisīgajā karā.

Aivars Sinka

Daugavas Vanagu Centrālās valdes priekšsēdis